

НАЧАЛЬНОЕ РУКОВОДСТВО

47
M-69

КЪ ИЗУЧЕНЮ

ЛАТИНСКАГО ЯЗЫКА

ДЛЯ

КЛАССИЧЕСКИХЪ ГИМНАЗИЙ И ПРОГИМНАЗИЙ

ГРАММАТИКА И ХРЕСТОМАТИЯ

СОСТАВИЛЪ

преподаватель 5-й С.-Петербургской гимназии и гимназии Императорскаго
Человѣколюбиваго Общества

М. М. Михайловскій

ДЕСЯТОЕ ИЗДАНИЕ

Въ девятомъ изданіи книга Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія допущена въ качествѣ учебнаго руководства для среднихъ учебныхъ заведеній Министерства (Ж. М. Н. Пр. Янв. 1909 г.) и Учебнымъ Комитетомъ при Святѣйшемъ Синодѣ рекомендована въ качествѣ учебнаго пособія для духовныхъ училищъ и семинарій (П. В. 1908 г. № 47).

цѣна 1 руб.

СИНОДАЛЬНАЯ ТИПОГРАФИЯ

1912

ЭТИМОЛОГІЯ.

§ 1. Латинская азбука.

A a	<i>A a</i>	а	N n	<i>N n</i>	эн
B b	<i>B b</i>	бэ	O o	<i>O o</i>	о
C c	<i>C c</i>	цэ	P p	<i>P p</i>	пэ
D d	<i>D d</i>	дэ	Q q	<i>Q q</i>	кв
E e	<i>E e</i>	э	R r	<i>R r</i>	эр
F f	<i>F f</i>	эф	S s	<i>S s</i>	эс
G g	<i>G g</i>	гэ	T t	<i>T t</i>	тэ
H h	<i>H h</i>	га	U u	<i>U u</i>	у
I i	<i>I i</i>	и	V v	<i>V v</i>	вэ
K k	<i>K k</i>	ка	X x	<i>X x</i>	икс
L l	<i>L l</i>	эль	Y y	<i>Y y</i>	ипсилон
M m	<i>M m</i>	эм	Z z	<i>Z z</i>	зэт

ОТРЫВКИ ИЗЪ ГАЯ ЮЛІЯ ЦЕЗАРЯ.

Правы галловъ.

Non alienum ¹ esse videtur de Galliae Germaniaeque moribus et, quo differant hae nationes inter sese, proponere. In Gallia non solum in omnibus civitatibus atque in omnibus pagis partibusque, sed paene etiam in singulis domibus factiones sunt, earumque factionum principes sunt, qui summam auctoritatem ² eorum iudicio habere existimantur, quorum ³ ad arbitrium summa ⁴ omnium rerum consiliorumque redeat; idque eius rei causa antiquitus institutum videtur, ne quis ex plebe contra potentiorum auxilium egeret: suos ⁵ enim quisque opprimi et circumveniri ⁶ non patitur, neque, aliter si faciat, ullam inter suos habet auctoritatem. Haec eadem ratio ⁷ est in summa ⁸ totius Galliae: namque omnes civitates ⁹ in partes ¹⁰ divisae sunt duas. Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Aedui, alterius Sequani.

Est hoc Gallicae consuetudinis, uti et viatores, etiam invitatos, consistere cogant et quid quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quibusque ex regionibus veniant, quasque ibi res cognoverint, pronuntiare cogant. His rebus ¹¹ atque auditionibus permoti de summis saepe rebus ¹² consilia ineunt ¹³, quorum eos in vestigio ¹⁴ poenitere, necesse est, cum incertis rumoribus serviant ¹⁵ et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero ¹⁶ atque honore, genera sunt duo ¹⁷. Nam plebes paene servorum habetur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio ¹⁸.

¹ non alienus=умѣстный. ² силу. ³=ut eorum; такъ что ихъ усмотрѣнію и суду подлежить. ⁴=окончательное рѣшеніе. ⁵ т. е. сторонниковъ. ⁶ подвергать опасности. ⁷ порядокъ. ⁸ въ цѣломъ, въ общемъ, вообще. ⁹ племена. ¹⁰ партіи. ¹¹ повѣстіями. ¹² въ дѣлахъ государственной важности. ¹³ принимаютъ рѣшенія. ¹⁴ немедленно. ¹⁵ увлекаются. ¹⁶ пользуются дѣйствительнымъ значеніемъ. ¹⁷ два класса. ¹⁸ не допускается ни къ какому совѣщанію; nullo дрвн. дат. пад. вм. nulli.

Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant¹ nobilibus. Iis in hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt², sacrificia publica ac privata procurant³, religiones interpretantur; ad hos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrat, magnoque hi sunt apud eos⁴ honore. Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt, et, si quod est admissum facinus, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, idem⁵ decernunt; praemia poenasque constituunt. Si qui aut privatus aut populus eorum decreto⁶ non stetit, sacrificiis interdicitur⁷. Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt⁸, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus⁹ ius redditur neque honos ullus communicatur¹⁰. Iis autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo aut, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum, nonnunquam etiam armis de principatu contendunt¹¹. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt¹² in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta¹³ atque inde in Galliam translata esse existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo¹⁴ discendi causa proficiscuntur.

Druides a bello abesse consueverunt¹⁵ neque tributa unquam cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum¹⁶ habent immunitatem. Tantis excitati praemiis¹⁷, et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi¹⁸ numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli XX in disciplina permanent. Neque fas esse existi-

¹ отдаются. ² принимают участие в священнодействиях ³ заведуют. ⁴ у галловъ. ⁵ они же, т. е. друиды. ⁶ abl. limitat., не подчинился рѣшенію. ⁷ отстраняютъ отъ жертвоприношеній. ⁸ стоняются. ⁹ ищущимъ суда отказывается въ немъ. ¹⁰ оказываются. ¹¹ рѣшаютъ споръ. ¹² собираются для засѣданій. ¹³ ученіе возникло. ¹⁴ туда. ¹⁵ обыкновенно не участвуютъ въ войнѣ. ¹⁶ повинностей. ¹⁷ преимуществами. ¹⁸ у друидовъ.

mant ea litteris mandare¹, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus², Graecis litteris utantur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris³ confisos minus memoriae studere⁴; quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. Imprimis hoc⁵ volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc⁶ maxime ad virtutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus⁷ atque aliud quod bellum incidit (quod fere ante Caesaris adventum quotannis accidere solebat, uti aut ipsi iniurias inferrent aut illatas propulsarent)⁸, omnes in bello versantur⁹, atque eorum ut quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque habet¹⁰. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt¹¹.

Natio est omnium Gallorum admōdum dedita religionibus¹², atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus¹³ morbis, quique¹⁴ in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent administrisque¹⁵ ad ea sacrificia druidibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publiceque¹⁶ eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani magnitudine simulacra¹⁷ habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis, circumventi flamma exanimantur homines. Supplicia eorum, qui in furto aut in latrocinio aut aliqua noxia sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitrantur; sed, cum¹⁸ eius generis copia defecit, etiam ad innocentium supplicia descendunt¹⁹.

¹ записывать. ² отношеніяхъ. ³ записи (тв. п.) ⁴ упражнять. ⁵—въ томъ (вын. п.). ⁶ тв. п., этимъ убѣжденіемъ. ⁷ нужда ⁸ вель наступательную или оборонительную войну. ⁹ принимаютъ участіе. ¹⁰ изъ нихъ чѣмъ кто знатнѣе и богаче, тѣмъ болѣе имѣеть около себя амбактовъ и клиентовъ; амбactus слуга—вельтское слово; cliens состоящій подъ покровительствомъ болѣе сильнаго и обязанный ему повиноваться. ¹¹ только одно это они считаютъ доказательствомъ влѣянїя и силы. ¹² религиознымъ обрядамъ. ¹³ очень тяжкими. ¹⁴—et qui ¹⁵ какъ исполнителями. ¹⁶ отъ имени всего государства. ¹⁷ чучела. ¹⁸ cum defecit всякій разъ какъ недостаетъ. ¹⁹ прибрѣгаютъ.

Deum ¹ maxime Mercurium ² colunt: huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt ³, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem fere, quam reliquae gentes, habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia ⁴ tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. Huic, cum ⁵ proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello ceperint, plerumque devotent: qui superaverunt, animalia capta immolant reliquasque res in unum locum conferunt. Multis in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam religione ⁶ aut captam apud se occultare aut posita tollere ⁷ rauderet, gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

Galli se omnes ab Dite ⁸ patre prognatos praedicant idque ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia ⁹ omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensium et annorum initia sic observant, ut ¹⁰ noctem dies subsequatur. In reliquis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili aetate in publico in conspectu patris assistere turpe ducunt.

Viri, quantas pecunias ¹¹ ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis, aestimatione facta, cum dotibus communicant ¹². Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur ¹³: uter eorum vitam superarit ¹⁴, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores, sicuti in liberos, vitae necisque habent potestatem; et cum paterfamiliae illustriore loco natus ¹⁵ decessit, eius propinqui conveniunt et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum ¹⁶ quaestionem habent et, si

¹—deorum. ² Галльскія божества Цезарь называетъ именами римскихъ боговъ по сходству ихъ свойствъ. ³ считаютъ ⁴ начальныя основанія ремеслъ и искусствъ. ⁵ всякій разъ, какъ. ⁶ священнымъ обычаемъ. ⁷ уносить. ⁸ A Dite—a Plutone. Преданіемъ о своемъ происхожденіи изъ нѣдръ земли галлы указывали, что они не пришельцы, а коренные жители страны. Имя Dis=dives и указываетъ на богатства, хранящіяся въ нѣдрахъ земли. ⁹ продолжительность. ¹⁰ считаютъ такъ, что. ¹¹ имущество. ¹² присоединяютъ къ. ¹³ ведется общій счетъ и сохраняется прибыль. ¹⁴ переживетъ другого. ¹⁵ болѣе или менѣе знатнаго происхожденія. ¹⁶ какъ надъ рабами, т. е. при помощи пытокъ.

compertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt. Funera sunt pro cultu¹ Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse² arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia; ac paulo supra hanc memoriam³ servi et clientes, quos ab his dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis⁴, unā cremabantur.

Quae civitates commodius⁵ suam rem publicam administrare existimantur, habent legibus sanctum⁶, si quis quid de re publica a finitimis rumore aut fama acceperit⁷, uti ad magistratum deferat neve cum quo alio communicet, quod saepe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere cognitum est. Magistratus, quae visa sunt, occultant, quaeque esse ex usu iudicaverunt, multitudini produnt. De re publica nisi per concilium⁸ loqui non conceditur.

Права германцевъ.

Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque druides habent, qui rebus divinis praesint⁹, neque sacrificiis student¹⁰. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam; reliquos ne famā quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit: ab parvulis¹¹ labori ac duritiae student¹².

Agriculturae non student¹³, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum¹⁴ certum aut fines habet proprios; sed magistratus ac principes¹⁵ in annos singulos gentibus cognationibusque¹⁶ hominum, qui unā coierunt¹⁷, quantum et quo loco visum¹⁸ est agri attribuunt¹⁹ atque anno post alio²⁰ transire cogunt. Eius rei multas afferunt causas: ne, assidua consuetudine capti, studium belli gerendi agriculturā commūtent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius²¹ ad frigora

¹ сравнительно съ образомъ жизни. ² было по сердцу, было дорого. ³ незадолго до нашего времени. ⁴ по совершении. ⁵ лучше другихъ. ⁶ —имѣютъ законъ; sanctum прич. отъ sancio ⁷ rumor частные толки, fama открытая молва. ⁸ въ собраніи. ⁹ завѣдывали бы религіозными дѣлами. ¹⁰ не слишкомъ заботятся. ¹¹ т. е. annis; съ малолѣтства. ¹² причаются ¹³ не занимаются. ¹⁴ участокъ. ¹⁵ mag. ac prince. начальники изъ знати. ¹⁶ семействамъ и родственникамъ. ¹⁷ вмѣстѣ живутъ. ¹⁸ заблагоразсудилось начальникамъ. ¹⁹ отводить. ²⁰ нар., въ другое мѣсто. ²¹ слишкомъ заботливо.

atque aestus vitandos aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi aequitate plebem contineant¹, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat².

Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope audere consistere³; simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert⁴, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum⁵ inter suos ius dicunt⁶ controversiasque minuunt⁷. Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant. Atque ubi quis ex principibus in concilio dixit *se ducem fore; qui sequi velint, profiteantur*, consurgunt ii, qui et causam⁸ et hominem probant, suumque auxilium pollicentur atque ab multitudine collaudantur; qui ex his⁹ secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides derogatur¹⁰. Hospitem violare fas non putant; qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent¹¹, sanctos habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur¹².

Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro¹³ bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilissima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Eratosthēni¹⁴ et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages¹⁵ occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet¹⁶ summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. Nunc, quod in eadem inopia, egestate pa-

¹ чтобы держать въ порядкѣ низшій классъ посредствомъ спокойнаго настроенія его духа. ² можетъ видѣть. ³ селиться. ⁴ bellum defendere вести оборонительную войну; bellum inferre вести наступательную войну ⁵ знатные въ областяхъ и округахъ. ⁶ производить судъ. ⁷ улаживаютъ ⁸ предпріятіе. ⁹ т. е. изъявившихъ согласіе. ¹⁰ у нихъ отнимается довѣріе. ¹¹ защищаютъ. ¹² дѣлятся пищей. ¹³ безъ особеннаго повода. ¹⁴ Eratosthēnes греческій философъ, математикъ и географъ. ¹⁵ Племя Volcae Tectosages жили первоначально у подножія Пиренеевъ. ¹⁶ остается до настоящаго времени.

tientiaque Germani permānent, eodem victu et cultu corporis¹ utuntur, Gallis autem provinciarum propinquitas² et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus³ largitur, paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis de se quidem ipsi cum illis virtute compārant.

Герцинскій мѣс.

Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter expedito⁴ patet: non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum et Nemētum et Rauricorum finibus rectāque fluminis Danuvii regione⁵ pertinet ad fines Dacorum et Anartium; hinc se flectit sinistrorsus diversis ab flumine regionibus⁶ multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit; neque quisquam est huius Germaniae, qui se aut adisse ad initium eius silvae dicat, cum dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit; multaque in eā⁷ genera ferarum nasci constat, quae reliquis in locis visa non sint. Ex quibus, quae maxime differant ab ceteris et memoriae prodenda videantur, haec sunt.

Est bos cervi figurā⁸, cuius a media fronte⁹ inter aures unum cornu existit excelsius magisque directum his, quae nobis nota sunt, cornibus; ab eius summo¹⁰ sicut palmae ramique late diffunduntur. Eadem est feminae marisque¹¹ natura, eadem forma magnitudoque cornuum.

Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis capris figura et varietas pellium, se magnitudine paulo antecedunt mutilaeque sunt cornibus¹² et crura sine nodis articulisque¹³ habent, neque quietis causa procumbunt neque, si quo afflictas casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant atque ita paulum modo reclinatae quietem capiunt. Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatoribus, quo se recipere consue-

¹ cultus corporis одежда. ² близость провинцій т. е. двухъ Галлій, предальнейской и части въ заальнейской. ³ для обладанія и пользованія. ⁴ для пѣшехода безъ воши. ⁵ геста regione по прямой линіи Дуная, т. е. параллельно Дунаю. ⁶ въ разныхъ направленіяхъ. ⁷ въ томъ мѣсѣ. ⁸ тамъ водится животное, похожее на оленя. ⁹ Въ всякое животное съ рогами и раздвоенными копытами. ¹⁰ по срединѣ лба. ¹¹ отъ его вершины. ¹² родинъ. ¹³ безъ сгибовъ и суставовъ.

rint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species¹ earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pondere affligunt atque unā ipsae concidunt.

Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna vis eorum est et magna velocitas, neque homini neque ferae, quam conspexerunt, parant. Hos studiose² foveis captos interficiunt. Hoc se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent, et qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quae sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines et mansuefieri ne parvuli quidem excepti³ possunt. Amplitudo cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. Haec studiose conquisita ab labris⁴ argento circumcludunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

¹ обшій видъ. ² съ большимъ трудомъ. ³ хотя бы ихъ поймали маленькими. ⁴ съ краевъ.